

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Суб'єкт права на конституційне подання:
_____ народних депутатів України

Брати участь у конституційному провадженні за цим конституційним поданням уповноважуються:

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

щодо відповідності Конституції України
(конституційності) пункту 2 частини першої статті 7 та пункту 2
розділу VIII "Прикінцеві та переходні положення" Закону України
"Про засади запобігання і протидії корупції"

Відповідно до статті 147, 150, 152 Конституції України, пункту 1 статті 13, статей 39, 40 Закону України "Про Конституційний Суд України" суб'єкт права на конституційне подання – _____ народних депутатів України – звертається до Конституційного Суду України для вирішення питання стосовно відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 7 та пункту 2 розділу VIII "Прикінцеві та переходні положення" Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції" від 7 квітня 2011 року № 3206–VI (джерело опублікування: Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 40, ст. 404).

I. Просимо визнати неконституційним положення пункту 2 частини першої статті 7 Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції" (далі – Закон) щодо заборони особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, входити до складу органу управління підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.

Згідно з пунктом 2 частини першої статті 7 Закону особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється входити до складу органу управління чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи

територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді товариства (спостережній раді), ревізійній комісії господарського товариства), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

Пунктом 1 частини першої статті 4 Закону визначено перелік осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, як суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення.

Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено накладення адміністративного стягнення за порушення особою зазначеного обмеження (стаття 172⁴).

Крім того, наслідком накладення такого стягнення є дострокове припинення повноважень або звільнення особи, притягнутої до адміністративної відповідальності.

Так, згідно з частиною другою статті 22 Закону дострокове припинення повноважень особи на виборній посаді, припинення повноважень посадової особи на посаді, звільнення, що здійснюється за рішенням Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, звільнення військової посадової особи з військової служби у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, а також відсторонення такої особи від виконання службових повноважень у випадках, передбачених частиною першою цієї статті, здійснюється з урахуванням особливостей, визначених Конституцією і законами України; інші особи, яких притягнуто до кримінальної або адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, пов'язані з порушенням обмежень, передбачених цим Законом, підлягають звільненню з відповідних посад у триденний строк з дня отримання органом державної влади, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою, організацією копії відповідного судового рішення, яке набрало законної сили, якщо інше не передбачено законом.

Цим самим порушуються передбачені Конституцією України права вказаних осіб на працю (частина перша статті 43) та на володіння, користування і розпорядження своєю власністю (частина перша статті 41).

Неконституційність положення частини першої статті 7 Закону підтверджується наступним.

1. Згідно з частинами другою, третьою статті 22, частиною першою статті 64 Основного Закону України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод; конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Законом визначено основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, та, зокрема, встановлено обмеження щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (розділ II).

Конституційний Суд України у Рішенні від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004 (справа про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу) констатував можливість встановлення законодавством України певних відмінностей з урахуванням особливого (специфічного) характеру діяльності.

Водночас, встановлення особливостей у правовому регулюванні щодо статусу певних категорій осіб не повинно впливати на обсяг і зміст гарантованих Конституцією України прав людини і громадянина.

Згідно з Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права 1966 року держава може встановлювати тільки такі обмеження цих прав, які визначаються законом, і лише оскільки, оскільки це є сумісним з природою зазначених прав, і виключно з метою сприяти загальному добробуту в демократичному суспільстві (стаття 4).

Конституційний Суд України у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками) зазначив, що загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена.

Відповідно до статті 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується (частина перша); держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності (частина друга).

Конституційне право громадян на працю означає можливість кожного заробляти собі на життя працею, вільно вибирати професію чи спеціальність відповідно до своїх здібностей і бажань, реалізовувати свої бажання щодо зайняття працею за трудовим договором (контрактом) на підприємстві, в установі, організації незалежно від форм власності або самостійно забезпечувати себе роботою. Таку правову позицію сформулював Конституційний Суд України в Рішенні від 16 жовтня 2007 року № 8-рп/2007 (справа про граничний вік перебування на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування).

Визначене статтею 43 Конституції України право на працю Конституційний Суд України розглядає як природну потребу людини своїми фізичними і розумовими здібностями забезпечувати своє життя. Це право передбачає як можливість самостійно займатися трудовою діяльністю (індивідуально-трудова діяльність, фермерство тощо), так і можливість

працювати за трудовим договором чи контрактом. На це вказано в Рішенні Конституційного Суду України від 29 січня 2008 року № 2-рп/2008. Про те, що право на працю є невідчужуваним, Конституційний Суд України зазначав і у своїх попередніх Рішеннях (від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004, від 16 жовтня 2007 року № 8-рп/2007).

Встановлення законодавцем при регулюванні трудових відносин певних відмінностей у правовому статусі осіб повинно бути об'єктивним і відповідати Конституції України. Однак, як звернув увагу Конституційний Суд України в Рішенні від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004 (справа про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу), мета встановлення певних відмінностей (вимог) у правовому статусі працівників повинна бути істотною, а самі відмінності (вимоги), що переслідують таку мету, мають відповідати конституційним положенням, бути об'єктивно виправданими, обґрунтованими та справедливими. У протилежному разі встановлення обмежень на зайняття посади означало б дискримінацію.

Основним Законом України передбачена заборона суміщення діяльності відповідних категорій посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування.

Так, Конституцією України передбачено принцип несумісності посад щодо народних депутатів України (частина друга статті 78), Президента України (частина четверта статті 103), членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних та місцевих органів виконавчої влади (частина перша статті 120), суддів (частина друга статті 127).

При цьому Основний Закон України визначив конкретний обсяг обмежень щодо недопущення сумісництва та суміщення стосовно відповідних категорій осіб, зокрема, "входить до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку" (частина четверта статті 103, частина перша статті 120).

Конституційний Суд України в Рішенні від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів) визнав неконституційними положення антикорупційних законів, якими заборонялось особам, уповноваженим на виконання функцій держави, зокрема, суддям, народним депутатам України, здійснювати певні види діяльності, в тому числі, займатися викладацькою, науковою та творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою із спорту.

Відповідно до частини другої статті 42 Конституції України обмежується законом підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Жодних застережень щодо обмеження прав особи, яка володіє корпоративними правами, на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, Основним Законом України не передбачено. При цьому, варто звернути увагу, що згідно з частиною другою статті 167 Господарського кодексу України володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом.

Як констатував Конституційний Суд України в Рішенні від 12 січня 2010 року № 1-рп/2010, всі питання, пов'язані з управлінням поточною діяльністю товариства, крім питань, що є компетенцією загальних зборів учасників товариства або іншого його органу, вирішує виконавчий орган товариства. Здійснюючи управлінську діяльність, виконавчий орган реалізує колективну волю учасників товариства, які є носіями корпоративних прав. Реалізація учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні мають розглядатися не в межах трудових, а корпоративних правовідносин.

Зважаючи на викладене, положення пункту 2 частини першої Закону, що має наслідком звільнення (припинення повноважень на посаді) особи у зв'язку з володінням нею корпоративних прав, порушує її право на працю, гарантоване кожному згідно з частиною першою статті 43 Конституції України, і є неконституційним.

2. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (частина перша статті 41 Конституція України).

Одним із проявів конституційного принципу верховенства права є непорушність права приватної власності. На це вказав Конституційний Суд України у Рішенні від 16 жовтня 2008 року № 24-рп/2008.

Особа може володіти, користуватися і розпоряджатися належним йому майном на свій розсуд і з будь-якою метою, якщо інше не передбачено законом.

Згідно з Цивільним кодексом України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд, власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону (частини перша та друга статті 319). Право власності є непорушним; ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні; особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом (частини перша та друга статті 321 Цивільного кодексу України).

Законодавством України передбачено широке коло об'єктів права власності та законних способів їх набуття. Одним із них є можливість володіння часткою в господарській організації.

Частиною першою статті 167 Господарського кодексу України передбачено, що корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Як зазначалося вище, реалізація учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні мають розглядатися в межах корпоративних правовідносин. Корпоративні відносини виникають між учасниками об'єднання (акціонерами) та господарським товариством.

Згідно зі статтею 97 Цивільного кодексу України органами управління товариством є загальні збори його учасників та виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом. На відміну від виконавчого органу, до якого можуть входити учасники товариства на виборчій основі чи наймані працівники, до такого органу управління як загальні збори входять усі без винятку володільці корпоративних прав незалежно від того, чи вони особисто присутні на них.

Однак участь акціонера у загальних зборах є його правом, а не обов'язком. У законі відсутні норми, які зобов'язували б акціонерів, у тому числі власників значних пакетів акцій, брати участь у загальних зборах акціонерів.

Згідно зі статтею 89 Господарського Кодексу України управління діяльністю господарського товариства здійснюють його органи та посадові особи, склад і порядок обрання (призначення) яких визначається залежно від виду товариства, а у визначених законом випадках – учасники товариства (частина перша); посадовими особами товариства визнаються голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії (ревізор), а у разі створення ради товариства (спостережної ради) – голова і члени цієї ради (частина друга). При цьому посадовими особами господарського товариства не можуть бути особи, службову або іншу діяльність яких визнано Конституцією України та законом несумісною з перебуванням на цих посадах, а також особи, яким перебування на відповідних посадах заборонено рішенням суду (частина третя стаття 89).

Таким чином, Господарський та Цивільний кодекси України розрізняють осіб, які є посадовими особами виконавчих органів товариства (головою та членом виконавчого органу, головою ревізійної комісії (ревізор), головою і членом ради товариства (спостережної ради), тобто здійснюють безпосереднє управління господарською організацією, та осіб, які володіють корпоративними правами і здійснюють управління господарською організацією на загальних зборах відповідно до належної їм частки.

Оскільки наявність у власності особи корпоративних прав передбачає обов'язкове входження їх власників до органу управління – загальних зборів учасників господарського товариства, безумовна заборона у пункті 2 частини першої статті 7 Закону особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, входити до складу органу управління підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, обмежує конституційне право власності, фактично позбавляючи їх як фізичних осіб корпоративних прав шляхом заборони мати у власності акції (частки, паї) у статутному фонді (майні) господарської організації.

Обмеження права власності має бути обґрунтованим та виправданим. Так, конституційно-правові межі його здійснення встановлені, зокрема, приписами частини третьої статті 13, частини сьомої статті 41 Основного Закону України, в яких зазначається, що власність зобов'язує і не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству, правам, свободам та гідності громадян.

Слід виходити з того, що будь-яке обмеження прав людини і громадянина повинне бути не тільки юридично обґрунтованим, а й соціально виправданим і адекватним. Це констатував Конституційний Суд України в Рішенні від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів).

Законом дається визначення корупції (стаття 1). Це використання суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в частині першій статті 4 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до противправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Володіння особою корпоративними правами не пов'язується із здійсненням нею функцій держави або місцевого самоврядування, а отже, абсолютне обмеження прав такої особи на володіння акціями (часткою в статутному фонді) господарського товариства (підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку) не є юридично обґрунтованим, адекватним та справедливим і порушує передбачене у частині першій статті 41 Конституції України право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Вищевикладене дає підстави дійти висновку, що положення пункту 2 частини першої статті 7 Закону щодо заборони суб'єктам відповідальності за корупційні правопорушення входити до складу органу управління підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, порушує приписи Конституції України, зокрема частини першої статті 41.

ІІ. Просимо визнати неконституційним пункт 2 розділу VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону, згідно з яким у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за 2011 рік відомості про витрати надаються з дня набрання чинності Законом.

Згідно з пунктом 1 розділу VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону він набирає чинності з 1 липня 2011 року, крім статей 11 і 12, які набирають чинності з 1 січня 2012 року.

Статтею 12 Закону визначається фінансовий контроль, пов'язаний із запобіганням і протидією корупції, зокрема обов'язок подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за формулою, встановленою Законом.

Так, відповідно до абзацу первого частини першої статті 12 Закону особи, зазначені у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 4 Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формулою, що додається до Закону.

Особи, які не мали можливості подати до 1 квітня за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік через перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами або для догляду за дитиною, через тимчасову непрацездатність, перебування за межами України, під вартою, подають таку декларацію за звітний рік до 31 грудня. Особи, які не подали декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік із зазначених причин і звільняються з цього місця роботи, зобов'язані подати таку декларацію до розірвання трудового договору (абзац другий частини першої вказаної статті Закону).

Декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формулою, що додається до Закону, подає в установленому законом порядку також особа, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в пункті 1 та підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 4 Закону (частина п'ята статті 12 Закону).

Доречно зауважити, що згідно з Приміткою 1 до зазначеного додатку до Закону декларація заповнюється і подається особами, зазначеними у пункті 1 і підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 4, та особами, зазначеними в абзаці першому частини першої статті 11 Закону, яка, як уже вказувалося, набирає чинності з 1 січня 2012 року.

Отже, основним елементом фінансового контролю, передбаченого статтею 12 Закону, є обов'язок подання відповідними особами вказаної декларації саме за встановленою Законом формулою, яка передбачає надання визначених у ній відомостей про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру.

При цьому статтею 12 Закону визначено об'єкти декларування, які відображені у формі декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, що є додатком до Закону. Тому використання цієї форми зумовлено саме застосуванням відповідних положень статті 12 Закону.

Частиною першою статті 58 Конституції України встановлено, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Рішенні від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99 (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється із втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце.

Крім того, у Рішенні Конституційного Суду України від 2 липня 2002 року № 13-рп/2002 (справа про оспорювання актів у господарському суді) зазначається, що суть положення статті 58 Конституції України про незворотність дії законів та інших нормативно-правових актів у часі полягає в тому, що дія законів та інших нормативно-правових актів поширюється на ті відносини, які винikли після набуття ними чинності (Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1997 року № 1-зп), і не поширюється на правовідносини, які винikли і закінчилися до набуття такої чинності (Рішення Конституційного Суду України від 5 квітня 2001 року № 3-рп).

Таким чином, в Основному Законі України закріплений загальновизнаний правовий принцип незворотності дії закону в часі, крім випадків, коли ним пом'якшується або скасовується відповідальність особи. Додержання цього принципу є гарантією стабільності, ознакою держави як правої, в якій визнається і діє принцип верховенства права (статті 1, 8 Конституції України)

Враховуючи, що згідно з пунктом 1 розділу VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону стаття 12 Закону набирає чинності з 1 січня 2012 року, то декларація про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, за формулою, що додається до Закону, вперше повинна подаватися у 2013 році з відображенням у ній відповідних відомостей за 2012 рік.

Дія статті 12 Закону поширюється лише на ті правовідносини, які винikли після набрання нею чинності, – з 1 січня 2012 року. Тому положення цієї статті Закону, в тому числі щодо використання встановленої Законом форми декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, відповідно до статті 58 Конституції України повинні

застосовуватися, зокрема до доходів (витрат), отриманих після набрання нею чинності.

Натомість за змістом пункту 2 розділу VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону декларація про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру повинна подаватися уже за 2011 рік за формою, що додається до Закону. При цьому відомості про витрати у такій декларації надаються з дня набрання чинності Законом, тобто за період з 1 липня 2011 року.

Отже, законодавець у пункті 2 розділу VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону надав статті 12 Закону та передбаченій нею формі декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, яка є додатком до Закону, зворотної дії в часі, що суперечить частині першій статті 58 Конституції України.

Також необхідно зауважити, що конституційний принцип незворотності дії закону в часі безпосередньо пов'язаний з принципом правової визначеності, який є одним з елементів верховенства права. Принцип правової визначеності передбачає, зокрема забезпечення передбачуваності застосування правових норм, що дає змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки (Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010).

Водночас положенням пункту 2 розділу VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону встановлюється обов'язок надання нових достовірних відомостей щодо доходів, майна, фінансових зобов'язань, витрат за минулий час за умови відсутності на той час юридичного обов'язку фіксувати окремі обставини для надання в подальшому інформації про них, що не узгоджується з принципом правової визначеності і має наслідком порушення принципу верховенства права (частина перша статті 8 Конституції України).

Частиною першою статті 57 Основного Закону України кожному гарантується право знати свої права і обов'язки.

При цьому частиною першою статті 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлена адміністративна відповідальність за неподання або несвоєчасне подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, передбаченої Законом. Згідно із Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення" від 7 квітня 2011 року № 3207-VI наведене положення набирає чинності одночасно із Законом.

З огляду на викладене, наявні правові підстави стверджувати, що пункт 2 розділу VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону не відповідає частині першій статті 8 та частині першій статті 58 Конституції України.

ІІІ. Враховуючи суспільну та правову значимість порушених питань, а також те, що Законом встановлений обов'язок відповідних категорій осіб щорічно до 1 квітня подавати за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формулою, що додається до Закону, відповідно до частини другої статті 57 Закону України "Про Конституційний Суд України" просимо визнати це конституційне подання невідкладним.

На підставі викладеного, керуючись статтями 147, 150, 152 Конституції України, статтями 13, 39, 40 Закону України "Про Конституційний Суд України",

просимо:

визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення:

пункту 2 частини першої статті 7 Закону, згідно з яким особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється входити до складу органу управління підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку;

пункту 2 розділу VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону, згідно з яким у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за 2011 рік відомості про витрати надаються з дня набрання чинності Законом.

Додатки:

1. Конституція України (витяг)
2. Закон України "Про засади запобігання і протидії корупції" від 7 квітня 2011 року № 3206–VI
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (витяг)
4. Цивільний кодекс України (витяг)
5. Господарський кодекс України (витяг)
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року (витяг)
7. Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1997 року № 1-зп (у справі щодо несумісності депутатського мандата)
8. Рішення від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99 (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів)

9. Рішення Конституційного Суду України від 5 квітня 2001 року № 3-рп/2001

10. Рішенні Конституційного Суду України від 2 липня 2002 року № 13-рп/2002 (справа про оспорювання актів у господарському суді)

11. Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004 (справа про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу)

12. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками)

13. Рішення Конституційного Суду України від 16 жовтня 2007 року № 8-рп/2007 (справа про граничний вік перебування на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування)

14. Рішення Конституційного Суду України від 29 січня 2008 року № 2-рп/2008 (справа про звільнення народних депутатів України з інших посад у разі суміщення)

15. Рішення Конституційного Суду України від 16 жовтня 2008 року № 24-рп/2008

16. Рішення Конституційного Суду України від 12 січня 2010 року № 1-рп/2010

17. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010

18. Рішення Конституційного Суду України від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів)

Підписи народних депутатів України